

УДК 378.22 (04.32)

Уварова Г.Ш.

МІЖНАРОДНА ІНТЕГРАЦІЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ З ТУРИЗМУ

У статті проаналізовані можливості міжнародної інтеграції в системі фахової туристичної освіти через створення міжнародних освітніх кластерів, діяльність яких спрямована на інтенсифікацію практичної підготовки фахівців, реалізацію проекту «Подвійний диплом» та додаткову туристичну освіту.

Ключові слова: туристична освіта, інноваційна модель фахівця туристичної сфери, освітній кластер, практикоорієнтована освіта, додаткова туристична освіта.

В статті проаналізовані можливості міжнародної інтеграції в системі фахового туристського образования через создание международных образовательных кластеров, деятельность которых направлена на интенсификацию

практической подготовки специалистов, реализацию проекта «Двойной диплом», дополнительного туристского образования.

Ключевые слова: туристское образование, инновационная модель специалиста туристской сферы, образовательный кластер, практикоориентированное образование, дополнительное туристское образование.

The article analyses the opportunities of international integration in special tourism education by means of creation of international educational clusters, which functions are to intensify the students' practical training, to implement the Double Degree project, to provide additional tourism education.

Key words: tourism education, innovation model of a specialist in tourism, educational cluster, application-oriented education, additional tourism education.

Постановка проблеми. У Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 рр. зазначається, що у контексті глобалізаційних тенденцій і сучасних викликів українська вища школа повинна професійніше готувати людину до життя в інформаційному суспільстві, суспільстві знань та інновацій, формувати людину з інноваційним мисленням, інноваційною культурою, здатністю до інноваційної діяльності, що стає запорукою конкурентоспроможності національної економіки [4]. Усі перелічені вимоги безпосередньо впливають й на процес професійної підготовки кадрів для сфери туризму.

Створення нової освітньої системи, адаптованої до динамічних змін, що відбуваються у туризмі в умовах інноваційної економічної формації, стало пріоритетним завданням й у більшості країн Європи. Як відомо, туризм є унікальним видом діяльності, яка відрізняється глобальністю, сталим розвитком та позитивними економічними результатами. Глобалізація, зростання туристичних потоків висувають нові вимоги до туристичної освіти. Серед них, у першу чергу, наявність єдиних професійних кваліфікацій туристичної діяльності: знання мов, культури, економіки, правової та соціальної систем країн-партнерів, дотримання єдиних технологічних і гуманітарних норм.

Значну роль у розв'язанні проблеми підготовки кадрів відіграє Всесвітня туристична організація (UN WTO), яка підтримує освіту і проведення навчальних програм з туризму. За ініціативи UN WTO розроблені вичерпні Стандарти міжнародної класифікації туристичної діяльності [6]. В останні роки з'явилася ідентифікація в галузі туризму та в системі підготовки кадрів для неї із значною кількістю спеціалізацій, що віддзеркалюють різноманітність туристичних послуг і враховують перспективи стрімкого розвитку галузі. Саме це може виступати перевагою і результатом інноваційності та гнучкості туристичної освіти. Проте, й дотепер туристичний сектор економіки відчуває дефіцит спеціалістів нової генерації в усьому світі [2]. Одним із шляхів розв'язання цієї проблеми є міжнародна інтеграція в підготовці кадрів з туризму.

Аналіз основних джерел та публікацій. Проблеми професійної підготовки спеціалістів для туристичної сфери перебувають у полі зору багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Так, відомими російськими та

українськими науковцями (І. Зорін, В. Кружалін, О. Нікітіна, В. Федорченко, Г. Цехмістрова, О. Костюкова, Л. Лук'янова та ін.) розроблені національні концепції і сучасна модель професійної туристичної освіти в контексті тенденцій розвитку світового туризму, проаналізована система підготовки кадрів для індустрії туризму в умовах Болонського процесу, виявлені принципи та особливості регіональної професійної освіти. В дослідженнях вчених Російської Міжнародної Академії туризму та інших навчальних закладів Росії [1], Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка значна увагу приділяється розробці теоретичних основ та організаційних принципів формування інноваційних туристичних освітніх програм магістерської підготовки. Спираючись на раніше проведені дослідження, метою даної статті є обґрунтування принципів формування інноваційної моделі туристичної професійної освіти та можливостей міжнародної інтеграції при підготовці кадрів з туризму.

Виклад основного матеріалу. Освіта в туризмі, як і сам туризм, розвивається досить швидко, про що свідчать трансформації, що відбулися за останні роки в багатьох країнах світу. Нині туристична освіта - це потужна система, в якій взаємодіють гуманітарні, соціальні, географічні, економічні науки та реальний сектор туристичної діяльності, що дає можливість говорити про реалізацію нової моделі фахівця туристичної сфери [1]. Необхідність змін в туристичній освіті продиктована її особливостями зайнятості, що сьогодні склалася в туристичній галузі України. Як відомо, туристична індустрія відрізняється високим відсотком працівників з частковою зайнятістю, тимчасових працівників та тих, що не мають спеціальної підготовки. У данному секторі економіки працює багато жінок і молоді з невисокою кваліфікацією. Присутні також працівники так званого «чорного ринку». Туристична сфера характеризується значною тривалістю робочого тижня та порівняно невисоким рівнем оплати праці. Ці фактори певним чином дискредитують туризм як перспективу для кар'єри, зваблюючи студентів з високим потенціалом в інші сектори економіки. Тому необхідно створити таку систему туристичної фахової освіти, яка б відповідала довгостроковій кар'єрі випускників навчальних закладів, була запорукою їхньої конкурентоспроможності на ринку праці [2]. Для отримання позитивних результатів упровадження цієї моделі необхідно дотримуватися низки основоположних принципів, серед яких:

- орієнтація на практичну підготовку з урахуванням кращих світових стандартів туристичного сервісу та гостинності;
- урахування запитів роботодавців та кваліфікаційних вимог;
- застосування компетентнісного підходу;
- надання можливості вибору індивідуальної освітньої траєкторії, забезпечуючи безперервність та багаторівневність програм, «подвійного дипдому» й додаткових сертифікатів;
- застосування сучасних інформаційних технологій в навчанні;
- сертифікація освітніх програм на основі міжнародних стандартів.

Як показує досвід окремих українських та зарубіжних навчальних закладів, ця робота буде більш ефективною за умови створення у навчальному закладі за участю випускових кафедр інноваційних Центрив («Міжнародних програм і проєктів», «Стажувань та працевлаштування студентів», «Додаткової професійної освіти», «Інформаційних технологій та якості освіти»). Основним завданням діяльності такого роду Центрив є розробка та упровадження інноваційних технологій підготовки фахівців для сфери туризму через інтенсифікацію практичної складової, зокрема у межах міжнародного співробітництва [1].

Практична орієнтація, що базується на компетентнісному підході у підготовці кадрів для туризму, закладена в Галузевому стандарті вищої освіти третього покоління (2010 р.). Згідно вимог стандарту випускник повинен не тільки отримати і засвоїти певний обсяг знань, а й вміти користуватися цими знаннями, бути готовим діяти і застосовувати їх на практиці. Вищі навчальні заклади України тільки розпочали перебудовувати освітні програми у відповідності до вимог компетентнісного підходу. Тому для їх упровадження в практику роботи ВНЗ може бути корисним досвід, накопичений зарубіжними навчальними закладами Австрії, Франції, Німеччини, Швейцарії, Італії, орієнтований на інтерактивні форми проведення навчальної роботи. Велика роль в якійсній туристичній освіті цих країн відводиться практиці, яка є обов'язковим компонентом якісної освіти в туристичній професії. Значні обсяги практичних занять та практик є найбільшою конкурентною перевагою європейської системи підготовки спеціалістів для туризму та готельного господарства. Так, в багатьох із зазначених країн, а також в Росії, успішно реалізується комплекс навчальних та виробничих практик студентів як бакалаврських, так й магістерських програм.

Одним з видів практик на бакалаврських програмах європейських країн є виїзна навчально-ознайомлювальна (країнознавча) практика за кордон. Проведення такої практики виступає ефективним шляхом міжнародної інтеграції у підготовці кадрів для туризму. Крім того, подібного роду практики розв'язують важливі для раннього професійного становлення студентів завдання. Серед них: набуття навичок організації та інформаційного забезпечення маршрутних туристичних поїздок; формування основних прийомів туристичних досліджень на маршруті; практичне освоєння комплексними методами вивчення різноманітних дестинацій та об'єктів туристичного показу, особливостей їх використання в туристичних цілях; ознайомлення з різноманітними формами туристичної діяльності в країнах Європи, організацією туристичного використання природної і культурної спадщини, інших ресурсів. Студенти набувають також досвіду підготовки та організації складних колективних заходів, вчать правильно розподіляти обов'язки, самостійно проводити екскурсії, організовувати харчування та розміщення групи на маршруті. Крім освітніх, виїзні зарубіжні практики розв'язують важливі й виховні завдання. Так, постійне спілкування зі своїми

викладачами, однокурсниками, формують у студентів навички колективної роботи, так званий «командний дух», відповідальність за спільну справу, позитивні психологічні та психомоторні якості (наприклад, пов'язані зі зміною настрою, надмірними емоціями тощо). Важливим для студентів є також набуття досвіду спілкування зі студентами та викладачами зарубіжних університетів, навички самостійної просторової та мовної орієнтації в незнайомих містах та країнах.

Для того, аби навчально-ознайомлювальна практика були ефективною, необхідно заздалегіть встановити контакти з університетськими та науковими центрами відвідуваних країн, задіяти різноманітні програми міжнародного співробітництва, які надають підтримку ознайомлювальним студентським поїздкам: отримання безкоштовних варіантів розміщення, пільгову оплату екскурсій тощо.

Отже, виїзна навчально-ознайомлювальна практика сприяє формуванню загальнокультурних та професійних компетенцій студента, які важко набути в навчальній аудиторії. Крім того, вона допомагає студенту визначити власну траєкторію професійного розвитку, обрати спеціалізацію навчання. Надання студентам можливості на молодших курсах пройти виїзну практику є складовою інтернаціоналізації навчання, а їхнє бажання взяти участь в практиці говорить про розуміння молоддю глобальних процесів в туризмі і зацікавленість щодо входження у світовий освітній простір. Включення навчально-ознайомлювальної практики як нормативної до Галузевого стандарту, на нашу думку, є сьогодні об'єктивною реальністю.

Міжнародна інтеграція у процесі підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів «Бакалавр» та «Магістр» можлива також через організацію виробничих практик та довгострокових (до 3-6 місяців) стажувань за кордоном на основі угод з провідними туроператорами і міжнародними готельними ланцюгами [2]. Стажування дозволяє студентам набути досвіду професійної діяльності як у масових професіях туристичної індустрії, так й у професіях управлінського спрямування, отримати відповідні сертифікати для наступного працевлаштування і побудови кар'єри в сфері туризму. Важливою складовою міжнародного співробітництва в туристичній освіті є реалізація інноваційної програми «Подвійний диплом». На жаль, намагання багатьох українських ВНЗ щодо упровадження цієї програми, виявилися марними. Перепоною є досить суттєві відмінності у змісті освітньо-професійної програми (ОПП) підготовки фахівців з туризму в Україні та в інших країнах. Адаптація ОПП вимагає багато зусиль і копіткої роботи, що не завжди підтримується фаховим Міністерством. Проте, робота окремих університетів України з Італійськими, Французькими та Австрійськими навчальними закладами, зокрема по отриманню подвійних дипломів магістрами, на сьогодні вже завершена і заслуговує на узагальнення та поширення.

Отже, для ефективного міжнародного співробітництва у фаховій туристичній освіті в рамках європейського освітнього простору важливо

забезпечити поєднання програм підготовки кадрів хоча б з професійно орієнтованих змістових модулів та в рамках підсумкового оцінювання здатностей випускника працювати у туризмі.

Важливим компонентом міжнародної інтеграції при підготовці кадрів для туризму є розробка та видача європейського додатку до диплому. Це сприяє розв'язанню проблем як академічної мобільності студентів, так й мобільності випускників на європейському ринку праці.

Як перспективний елемент щодо підвищення якості туристичної освіти досліджується можливість стандартного іспиту у всьому світі – кваліфікаційного туристичного тесту, мета якого сертифікувати здатність студентів до діяльності у сфері туризму для того, аби у разі необхідності та бажання продовжити навчання в інших навчальних закладах, отримати нові кваліфікації, зайняти нову посаду в туристичних фірмах та організаціях, а також з метою удосконалення своїх професійних знань та умінь [2, 5]. Один з основних критеріїв розробки такого тесту і перевірки якості підготовки фахівців туристичного бізнесу може бути визначений як «професійна готовність випускника створювати туристичний продукт». На формування такої «готовності» у студентів, майбутніх фахівців туристичної індустрії, повинна бути спрямована послідовна, систематична робота випускових кафедр разом із зарубіжними партнерами. Починаючи з молодших курсів, варто акцентувати увагу студентів на тому, що розвиток території в інтересах туризму – це значне і складне завдання, що вимагає проектних методів управління. Це актуалізує необхідність формування у майбутніх фахівців реальної проектної компетентності [3].

Розв'язання проблеми туристичного освоєння території ґрунтується на численних і різнобічних дослідженнях: соціологічних, географічних, економічних, психологічних та ін. Доцільно на прикладах конкретних, навіть невеликих за розмірами територій, показувати студентам можливості такого освоєння і пропонувати відповідні проектні дослідження. Результатом досліджень, здійснених студентом чи групою студентів під керівництвом викладачів з навчальних закладів країн-партнерів, можуть бути курсові роботи, та реальні дипломні проекти, виконані на матеріалі регіонів різних країн.

Іншим критерієм розробки міжнародного тесту може бути «готовність випускника здійснювати оціночні операції». Формування оціночної компетентності у студентів є важливим дидактичним завданням. Володіння фахівцем у сфері туризму уміннями оцінювати стан своєї галузі, якість конкретного туристичного продукту чи послуг в реальних процесах обслуговування, є важливими для виконання ними управлінських функцій та функцій організації виробничих процесів туристичних підприємств зі створення та надання послуг. Різноманітність видів туристичних продуктів і глибокі технологічні відмінності в їхньому проектуванні, логістиці, наданні споживачам пояснюють необхідність суттєвої професійної спеціалізації кадрів, що беруть участь в цих процесах. Тому ці відмінності повинні знайти відображення в інноваційних програмах професійної

підготовки кадрів для туризму, розроблених партнерами у цій сфері з різних країн.

Таким чином, реалізація міжнародного кваліфікаційного тесту «за здібностями студента» можлива за умов:

- системного підходу до формування спільних освітніх програм між навчальними зарубіжними закладами;
- освоєння специфічних цілей та форм реалізації окремих видів туризму;
- формування у студентів, починаючи з молодших курсів, компетенцій проектного та дослідницького характеру;
- кооперації з реальним туристичним сектором.

Значною популярністю в європейських країнах користуються різноманітні форми додаткової туристичної професійної освіти, які дозволяють підвищити кваліфікацію працівника, пройти професійну перепідготовку, розширити професійні знання та навички. Практичні заняття, тренінги й майстер-класи є обов'язковою складовою додаткових освітніх програм. Важливо, що додаткову освіту можна отримати як з відривом, так й без відриву від виробництва, а по окремих програмам навіть дистанційно. Програми додаткової туристичної освіти можуть відображувати як наукову діяльність випускових кафедр, так й актуальні напрямки розвитку туризму в регіоні чи країні, де розташований навчальний заклад. Особливо цікавими є програми щодо розвитку спеціалізованого туризму на конкретній території (сільського, гастрономічного, винного, індустріального тощо).

Характерними рисами програм додаткової професійної туристичної освіти, що реалізуються у ВНЗ багатьох європейських країн, є їхня інтернаціоналізація, яка проявляється через залучення провідних викладачів з різних зарубіжних навчальних закладів і практиків до читання лекцій та проведення практичних занять, організація навчально-виробничих практик на профільних фірмах та виробничих підприємствах, надання міжнародних сертифікатів про проходження спеціалізованих курсів, індивідуалізація графіка навчання, сприяння у працевлаштуванні.

Співробітництво між Україною та зарубіжними країнами з питань організації та проведення різноманітних видів практик, додаткової та післядипломної професійної освіти можливе як на двосторонній основі, так й на основі залучення кількох ВНЗ з трьох і більше країн світу засноване на технології освітнього кластеру. Кластерні утворення є нині ефективною формою організації інноваційних процесів, зокрема в освіті. Міжнародний освітній кластер, створений за участю кількох партнерів з метою просування освітніх інновацій в системі підготовки фахівців для туристичної сфери, є, на нашу думку, ефективним засобом підвищення конкурентоспроможності його учасників за рахунок обміну науковими та методичними дослідженнями, технологіями організації навчання. Нові технології навчання, розроблені міжнародними експертами туристичної індустрії і упровадженні в практику роботи навчальних закладів, сприятимуть набуттю студентами індивідуальних прогресивних умінь,

розвитку управлінського мислення та особистісних здатностей, спрямованих на успішну кар'єру в галузі туризму.

Висновки. Міжнародна інтеграція в системі туристичної освіти через упровадження інноваційної моделі підготовки фахівців та створення освітніх міжнародних кластерів спрямована на підвищення конкурентоспроможності наших випускників на ринку праці, формуванню кар'єри упродовж життя, забезпечить, починаючи з молодших курсів, практикоорієнтовану підготовку студентів, їхню академічну мобільність та якість навчання. Міжнародна інтеграція у фаховій туристичній освіті є запорукою входження України в європейський освітній простір.

Використані джерела:

1. Зорин И.В. *Образовательное пространство и современная модель профессионального туристского образования* /И.В. Зорин // *Современная модель профессионального туристского образования и ее законодательное обеспечение.* – Материалы Междунар. Научн.-практ. конф. – М.: Совет Федерации, 2010. – С. 42-48.
  2. Никитина Е.А. *Региональные проблемы развития туризма и международная интеграция при подготовке кадров.* /Е.А. Никитина // *Современные проблемы науки и образования.* – М.: 2006. – №4 – С.70-73.
  3. Степанець Н.П., Уварова Г.Ш. *Розвиток проектної діяльності у студентів – майбутніх фахівців туристичної сфери* /Н.П. Степанець, Г.Ш. Уварова // *Туризм і гостинність в Україні. Стан, проблеми, тенденції, перспективи розвитку.* – Матеріали I Міжнародної наук.-практ. Конф. – Черкаси: Брам-Україна, 2012. – С.424-428.
  4. *Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізації них викликів від 17 лютого 2009 р. № 965-VI* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id.
  5. Уварова Г.Ш. *Шляхи поглиблення міжнародного співробітництва у підготовці кадрів для сфери туризму* /Г.Ш. Уварова // *Географія та туризм. Наук. зб.* – К.: Альтерпрес, 2012. – Вип.16 – С.126-131.
- World Tourism Organization* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.world-tourism.org